

דף שבועי

בס"ד

פרשת שופטים, תשפ"ה, מספר 1633

פרשת שופטים – בזכות המחלוקת והיציבות דניאל שמואלי

הרבניים האזוריים של שלושה ובית הדין הגדול בירושלים.

מהו הלימוד החשוב מעצם הקמתה של מערכת זו? כולנו כאחד נאמר, כלשון הכתוב: "לעשות משפט צדק". אמירה זו נכונה עד כמה שידו של הצדק האנושי מגעת, וכולנו יכולים גם להבין כי חברה ללא מערכת שיפוטית, בין אם דמוקרטית ובין אם דיקטטורית, אינה יכולה להתקיים, שאם לא כן תהיה אנרכיה.³

ביסוד הצורך במערכת שכזו מצויה המחלוקת. ייתכן שבלעדי מחלוקת הייתה מערכת המשפט מיותרת, אך מחלוקת ללא מנגנון של סדר והכרעה היא הרת אסון.

המחלוקת – חלק מהטבע האנושי

מחלוקת היא עניין שבטבע האנושי. מחלוקת היא תוצאה ישירה של הבחירה המסורה בידי בני האדם ובשל השוני בניהם. העובדה שהתורה ציוותה על הקמת מערכת ליבון ופתרון חילוקי דעות היא ההוכחה לכך, כי המציאות הטעונה בחילוקי הדעות היא חלק מההווה ומתהליך הבריאה.

הבחירה החופשית מאפשרת, בין היתר, את הבחירה אם ללכת בדרך התורה אם לא, כפי הנאמר בפרשת ראה, הקודמת לפרשתנו: "רְאֵה אֲנִי נֹתֵן לְפָנֶיךָ הַיּוֹם בְּרִכָּה וּקְלָלָה" (דב' יא:כו). אף דרכם של אלה ההולכים בדרך אינה סוגה בשושנים; הם נתקלים במחלוקות לרוב העוסקות בשאלה מה היא הדרך הנכונה או מה היא ההליכה הנכונה שבה יש לבחור.

מחלוקות היו תמיד וכנראה לא יפסקו לעולם. הן חלק מהמציאות של חיינו, ולצד התועלת שבהן יש בהן חסרונות לא קטנים. לא בעצם קיומן, אלא בהתייחסות השגויה אליהן.

עיקר הקושי המצוי במציאות של חילוקי דעות הוא בכך, שבעלי דעה סבורים כי דעתם היא הדעה היחידה הצודקת וכל דעה אחרת, במקרה הטוב היא

פרשתנו עוסקת בסדרי ההנהגה הממלכתיים הנוהגים לקראת הכניסה לארץ, ומצווה על הקמת מערכת שיפוטית שלצידה מערכת אכיפה: "שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ... וְשֹׁפְטֹי אֶת הָעָם מִשֹּׁפֵט צֹדֵק" (דב' טז:יח). דברים אלה נאמרים על יסוד ההבנה כי למערכת משפטית אפקטיבית דרוש כוח מבצע – מערכת אכיפת המשפט. הפרשה עוסקת בין היתר במוסד המלוכה ובאיסור מעשי כשפים וקוסמים. יש עניין רב בנושאים אלה ואפילו קשר בין הדברים.

ידועה האמירה: "אם אין שוטר, אין שופט". וכך פסק הרמב"ם:¹

מצות עשה של תורה למנות שופטים ושוטרים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך, שנאמר: "שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ". שופטים – אלו הדיינים הקבועים בבית הדין ובעלי דינים באים לפנייהם. שוטרים – אלו בעלי מקל ורצועה והם עומדים לפני הדיינים המסבבין בשוקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים והמידות ולהכות כל מעוות, וכל מעשיהם על פי הדיינים, וכל שיראו בו עיוות דבר מביאין אותו לבית הדין ודנין אותו כפי רשעו.

לכאורה הדברים פשוטים ושכיחים במציאות מאז ועד ימינו אלה. אנו רגילים בשוטרים ובשופטים ומתקשים להבין איך אפשר בלעדיהם.

מערכת המשפט שידע עם ישראל הייתה בנויה במבנה היררכי, כשלכל מערכת סמכויות משלה. המערכת כללה בתי דין של שלושה, של עשרים ושלושה בכל עיר ושל שבעים ואחד דיינים שהם "הסנהדרין" שמקום מושבו היה בהר הבית, והוא שימש כבית הדין הגדול וכפוסק אחרון של כלל ישראל.² המקבילה לכל זה היום אלו הם בתי הדין

* עו"ד דניאל שמואלי, פתח תקווה, מחבר הספר "דבר קטן בגדול, הגות ומחשבה בפרשת השבוע".

1 משנה תורה, הלכות סנהדרין פרק א הלכה א.
2 עיינו במשנה, מסכת סנהדרין פרק א על סוגי בתי הדין, ובפרשתנו פרק יז:ח-יב על כוח ההכרעה של בית הדין הגדול.

3 משנה מסכת אבות פרק ג משנה ב: "אלמלא מוראה [של מלכות] איש את רעהו חיים בלעו".
4 עיינו גם בפרשת קורח. שם דובר בהרחבה על נושא המחלוקת, וכאן ענייננו בעיקר בדרך הכרעת המחלוקת.

ואם הצורך בהכרעה עדיף על הצדק, חשוב שהפוסקים יהיו ישרים ומלומדים ככל האפשר, כדי למזער ככל שניתן את האפשרות של פגיעה בצדק. לשם כך נדרשו הדיונים ללמוד ולדעת הכול, אפילו ענייני מכשפים, כלומר עניינים שאסור לעם ישראל לעשותם בפועל, כדי שתהיה אפשרות לפסוק הלכה למעשה.⁹ בהקשר זה אמר מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק,¹⁰ כי אחד העיכובים להקמת סנהדרין בימינו הוא שאין לנו חכמים הבקאים בהלכות כישוף. מכאן יש ללמוד את חשיבות הלימוד, אפילו את הלכות הגויים, כדי לדעת דרכי התמודדות מולם.

אומנם הצורך בהכרעה עדיף על צדק, אך אינו מבטל את הצורך להגיע בכל מקרה לתוצאה צודקת. חובה לשפוט משפט צדק, אך משנפסק הדין יש לקיימו ולא להרהר אחרי מידת צדקתו.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון עורכת לשון: רחל הכהן שיף

התורה כפי סברתו, וירבה המחלוקת בישראל במשמעות המצוות, ותעשה התורה ככמה תורות... על כן אלקינו שהוא אדון כל החכמות השלם תורתנו אמת עם המצוה הזאת שצונו להתנהג בה על פי הפירוש האמיתי המקובל לחכמינו הקדמונים עליהם השלום. ובכל דור ודור גם כן שנשמע אל החכמים הנמצאים שקיבלו דבריהם ושתו מים מספריהם ויגעו כמה יגיעות בימים ובילולות להבין עומק מליהם ופליאות דעותיהם, ועם ההסכמה הזאת נכוין אל דרך האמת בידיעת התורה. וזולת זה, אם נתפתה אחר מחשבותינו ועניות דעתנו, לא נצליח לכל. ועל דרך האמת והשבח הגדול בזאת המצווה אמרו זכרונם לברכה (ספרי כאן) לא תסור ממנו ימין ושמאל, אפילו יאמרו לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין לא תסור ממצותם, כלומר שאפילו יהיו הם טועים בדבר אחד מן הדברים אין ראוי לנו לחלוק עליהם אבל נעשה כטעותם, וטוב לסבול טעות אחד ויהיו הכול מסורים תחת דעתם הטוב תמיד, ולא שיעשה כל אחד ואחד כפי דעתו, שבזה יהיה חורבן הדת וחלוק לב העם והפסד האומה לגמרי. ומפני עניינים אלה נמסרה כוונת התורה אל חכמי ישראל, ונצטוו גם כן שיהיו לעולם כת מועטת מן החכמים כפופה לכת המרובין מן השורש הזה, וכמו שכתבתי שם במצות להטות אחרי רבים.

9 בבלי סנהדרין יז ע"א ורש"י שם.
 10 אגרות הרא"ה חלק ב אגרת תב עמוד נט.

בטלה, ובמקרה הגרוע היא עולה כדי כפירה. שכיחותה של מציאות כזו, שבה כל אחד נותן בכורה לדעתו ולא תמיד מוצא את מרחב הקיום לדעותיו של האחר, טומנת בחובה סכנה גדולה, עד לשנאת אחים וחורבן (בית המקדש), הרג, מלחמות וסכנה קיומית.⁵

הפתרון – הכרעה אף במחיר הצדק

כאמור, המחלוקת כשלעצמה היא מציאות ברוכה שאין להתכחש לה, ואפילו יש לברך עליה, שכן בזכותה חיינו מגוונים, אלא שיש לדעת כיצד להתמודד איתה. בהקשר של פרשתנו, הדרך להתמודדות היא באמצעות מנגנון הכרעה שיהיה מקובל על כולם, כדוגמת הסנהדרין, שתפקידו היה להכריע בין הדעות ולקבוע דרך אחת.

מגוון הדעות בגמרא הוא דוגמה מאלפת לטקסט המתאפיין בקיומן של מחלוקות, ליבונן ודרך ההתייחסות הראויה אליהן. בלעדי מנגנון הכרעה שיהיה מקובל על הקהילה, תיוותר המחלוקת לעולם. כך, למשל, היה במחלוקת בין בית הלל ובית שמאי. בתי מדרש אלה היו חלוקים בתחומים רבים, לרבות בשאלה על פי איזה רוב להכריע; רוב מניין בית הלל או רוב חכמה של בית שמאי.⁶ את השאלה הזו עצמה אי אפשר היה להכריע על פי רוב, כי הרי דרוש רוב להכרעה והשאלה היא באיזה רוב, עד שיצאה בת קול ואמרה: שהלכה כבית הלל.⁷

ובחזרה לסנהדרין, ההנחה ההלכתית הייתה שמותר לחשוב אחרת מהסנהדרין, אך חובה לנהוג על פי מוצא פיהם של חכמי הסנהדרין, וגם אם הם טועים, עדיפה טעותם על פני פילוגים ומנהגים שונים. משום כך נקבע מנגנון ציות לאמור: "על פי התורה אשר יורוד ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (דב' יז:יא). רש"י כתב בפירושו על אתר: "אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל, ועל שמאל שהוא ימין, וכל שכן כשאומר לך, על ימין ימין ועל שמאל שמאל". כלומר, שאפילו אם הם טועים, עדיף ללכת אחרי טעותם מאשר לחלוק עליהם, ולא שיעשו כל אחד לפי דעתו.⁸

5 כך כותב הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל בספר **אגרות הרא"ה**, אגרת יח: "סימן רע הוא למפלגה אם היא חושבת שרק עמה הוא מקור חיים, של כל החכמה וכל היושר, וכל זולתה הכל הבל ורעות רוח". הרב נפתלי צבי ברלין (הנצי"ב) כתב בספרו "העמק דבר" (בהקדמה לבראשית): "מפני שנאת חנם שבליבם זה את זה חשדו את מי שראו שנוהג שלא כדעתם ביראת ה' שהוא צדוקי ואפיקורס. ובא ע"ז לידי שפיכות דמים בדרך הפלגה ולכל הרעות שבעולם עד שחרב הבית. וע"ז היה צדוק הדין. שהקב"ה ישר הוא ואינו סובל צדיקים כאלו, אלא באופן שהולכים בדרך הישר גם בהליכות עולם ולא בעקמימות, אף על גב שהוא לשם שמים דזה גורם חרבן הברירה והריסות ישוב הארץ" ועי' שם.
 6 ראו תלמוד בבלי, מסכת יבמות יד ע"א.
 7 שם יג ע"ב.
 8 וכך כתב ספר החינוך במצווה תצו: "משרשי המצוה לפי שדעות בני האדם חלוקין זה מזה, לא ישתוו לעולם הרבה דעות בדברים, ויודע אדון הכול ברוך הוא שאילו תהיה כוונת כתובי התורה מסורה ביד כל אחד ואחד מבני אדם איש איש כפי שכלו, יפרש כל אחד מהם דברי

